

શ્રી યશોવિજયજી
જૈન ગ્રંથમાળા
દાદાસાહેબ, ભાવનગર.
ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨
૩૦૦૪૮૪૬

શાલિભદ્રસૂરિકૃત
રતેશ્વર - બાહુબલિ રાસ

તથા
બુદ્ધિ રાસ

[વિ. સં. ૧૨૪૧ માં રચાણી ગુજારાતી ભાષાની પ્રાચીનતમ પદ્યકૃતિ]

*

*

આન્ધ્રગિરિ (અન્ધેરી) માં ભરાતા
ગુજારાતી સાહિત્ય પરિષત્ સંમેલન

ના

૧૪ મા અધિવેશન પ્રસંગે પ્રકાશિત

સંપાદક

શ્રી જિન વિજય મુનિ

*

[ભારતીય વિદ્યા, વર્ષ ૨, અઢ્ક ૧, માંથી ઉદ્ધૃત]

भारतीय विद्या, अनुपूर्ति, क्रमाङ्क १

शालिभद्रसूरिकृत
भरतेश्वर - बाहुबलि रास
तथा
बुद्धि रास

[गुजराती भाषानी प्राचीनतम पद्यरचना]

*

आन्ध्रगिरि (अन्धेरी) मां भराता
गुजराती साहित्य परिषत् संमेलन
ना

१४ मा अधिवेशन प्रसंगे प्रकाशित

संपादक
श्री जिन विजय मुवि

* * *

६ ॥ —

ગુજરાતના
પુરાતન સાહિત્યના સમુદ્ધાર
અને
અમિનવ વાઙ્મયના સમુત્કર્ષની
માધના માંટ
ગુજરાતી સાહિત્ય સંસદ
સ્થાપિત કરી
ગુજરાતી જનતાના
બાવુક માનસમાં
સાંસ્કારિક 'અમ્મિતા'
ઉદ્ભાવિત કરનાર

ભારતીય સંસ્કૃતિના
ઉચ્ચતમ અધ્યયન - અવ્યાપન
અને
સર્વાંગીણ શિક્ષણપ્રસાર
નિમિત્ત
ભારતીય વિદ્યા ભવન
તથા તદન્તર્ગત
ગુજરાતના અનન્ય જ્ઞાનઝ્યોતિર્ધર
શ્રીમદ્ હેમચન્દ્રાચાર્યનું
માર્વજનીન સ્મૃતિમન્દિર
સ્થાપિત કરનાર

✽

✽

સહૃદય સુહૃદ્ધર
શ્રીમત્ કન્હૈયાલાલ માળેકલાલ મુંશી
ના

કર્તવ્યનિરત કરકમલમાં
હૈમયુગીન ગુજરાતી ભાષાનો
આ

પ્રાચીનતમ પદ્ય પ્રવન્ધ
નૂતન પ્રતિષ્ઠિત હેમચન્દ્રસ્મૃતિમન્દિરમાં
સર્વાધ્ય સ્થાપન કરવા માટે
માદર સમર્પિત

✽

જિ ન વિ જ ય

કિંચિત્ પ્રાસ્તાવિક

*

ભારતીય વિદ્યા ભવનના સુયોગ્ય સૂત્ર-સંચાલન નીચે, એના પોતાના જ અભિનવ રચાણા ભવ્ય ભવનના પ્રશસ્ત પ્રાંગણમાં, શરત્પૂર્ણિમા જેવા શુભ-તર અને શુભકર પર્વદિવસે ભરાતા, **ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ સંમેલનના**, ૧૪મા અધિવેશનરૂપ આનન્દોત્સવ પ્રસંગે, ગૂર્જરગિરાના ગુણ-ગૌરવમાં ગર્વે અનુ-ભવનારા સુવિજ્ઞ સજ્જનોના કરકમલમાં, ગુજરાતી ભાષાની અદ્યાવધિ અપ્રકાશિત અને અપરિચિત એવી એક સૌથી પ્રાચીન પદ્યકૃતિ સાદર સમર્પિત કરું છું ।

આ કૃતિનું નામ **ભરતેશ્વર બાહુબલિ રાસ** છે । એના કર્તા જૈન શ્વેતાંત્ર સંપ્રદાયના રાજગચ્છ નામના આમ્નાયમાં થયેલા શાલિભદ્ર સૂરિ છે । આનો રચના સમય વિક્રમ સંવત્ ૧૨૪૧, ના ફાલ્ગુન માસની પંચમી તિથિ છે ।

આપણે ગુજરાતી ભાષાના પુરાતન સાહિત્યના વિશાળ સંગ્રહની વાસ્તવિક અને વિશ્વસ્ત ઓઢાણ તથા માઠ આપવાનું પ્રયત્ન માન સદ્ગત વિદ્વાન્ **ચીમનલાલ ડાહ્યાભાઈ દલાલ** એમ. એ. ને પ્રાપ્ત થાય છે । ઇ. સ. ૧૯૧૪ની અન્તમાં, વડોદરાના સાહિત્યવિલાસી સદ્ગત શ્રીસયાજીરાવ મહારાજની આજ્ઞાથી, તેમને પાટણના જૈન મંડારોનું વ્યવસ્થિતરીતે નિરીક્ષણ કરવાનો પરમ સુયોગ પ્રાપ્ત થયો; અને તેમાં, પાટણના મંડારોના અગ્ર ઉદ્ધારક પૂજ્યપાદ પ્રવર્તક મુનિવર શ્રીકાંતિવિજયજી મહારાજ તથા તેમના અનન્ય સહાયક અને શાસ્ત્રસુરક્ષક સ્વર્ગસ્થ શિષ્યવર શ્રીમુનિ **ચતુરવિજયજી** મહારાજની વિશિષ્ટ સહાનુભૂતિ મેળેલી ઇષ્ટ સહાયતાથી, તેમનું એ નિરીક્ષણકાર્ય બહુ જ સુંદરરીતે સફળ થયું । તેમણે એ મંડારોમાં છુપાણી વિશાળ સાહિત્ય સંપત્તિની સારા પ્રમાણમાં વ્યવસ્થિત નોંધ કરી; અને તે ઉપરથી, સન્ ૧૯૧૫માં ભરાણી પાંચમી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ વાસ્તે એક વિસ્તૃત મિત્રંધ તૈયાર કર્યો, જેમાં ‘પાટણના મંડારો અને યાસ કરીને તેમાં રહેલું અપભ્રંશ તથા પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્ય’ એ વિષય ઉપર ગૂર્જર સાક્ષરોને બહુ જ વિગતપૂર્ણ અને અભિનવ પ્રકાશ આપ્યો ।

એ પહેલાં, આપણી જૂની પેઢીના બુર્ગ વિદ્વાનો, ગુજરાતી ભાષાના આદિ કવિ તરીકે નરસી મહેતાને ઓઢાણતા અને ‘મુગ્ધાવબોધ ઔક્તિક’માં મઢી આવતાં ગુજરાતી વાક્યોને ગુજરાતી ભાષાના આદિ ગદ્ય તરીકે ઉઢેણતા ।

ઘણું કરીને, સ્વ. મનઃસુખ કીરતચંદ મહેતા અને મનઃસુખલાલ રવજી ભાઈ મહેતાએ, જૈન સાહિત્યના કાંઈક સવિશેષ અવલોકનથી, પુરાકાલીન જૈન

(૧)

વિદ્વાનોએ પોષેલી ગુજરાતી ભારતીના મંડોળનો કેટલોક નવીન પરિચય, ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ આગળ નિબંધરૂપે ઉપસ્થિત કર્યો હતો અને નરસિંહ મહેતા કરતાં પણ વધુ પહેલાં અનેક જૈન વિદ્વાનો થઈ ગયા જેમણે ગુજરાતી ભાષામાં ઘણી રચનાઓ કરી છે — એવું વતાવવા પ્રયત્ન કર્યો હતો । પણ એ પ્રયત્નમાં કાંઈક તો સાંપ્રદાયિક અનુરાગ વિશેષ દેખાતો હતો, અને બીજું તેમાં મૌલિક સાહિત્યના અવલોકનનો અભાવ જણાતો હતો, તેથી વિદ્વાનોમાં એ વિશેષ આદરણીય ન બન્યો ।

સ્વ૦ શ્રીમનઃસુખલાલ કીરતચંદ મહેતાના એ વિષેના ઉપયોગી સૂચનવાળા નિબંધના અવલોકનથી, મને પણ એ વિષયમાં કાંઈક રસ પેદા થયો, અને તેથી ઉક્ત પૂજ્ય મુનિવરોના વાત્સલ્યપૂર્ણ અને વિદ્યાવર્ધક અન્તેવાસ તેમ જ પ્રોત્સાહનથી, પાટણ અને વડોદરા આદિના ભિન્ન ભિન્ન મંડારોમાં રક્ષાણી અને છુપાણી વિશાળ ગ્રંથરાશિનો યથેષ્ટ પરિચય મેળવવાનો ઇષ્ટતમ સુયોગ પ્રાપ્ત થતાં, મેં પણ પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યનાં અન્વેષણ, અવલોકન અને સંપાદન આદિ કરવામાં યથાબુદ્ધિ પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો ।

સૌથી પ્રથમ, ઈ. સ. ૧૯૧૨—૧૩ માં, મેં પ્રાચીન ભાષા સાહિત્ય અવલોકવા અને સંગ્રહવા માંડ્યું । પાટણના એક મંડારમાં કાગળની એક પ્રાચીનતમ હસ્તલિખિત પ્રતિ મારા જોવામાં આવી જે સંવત્ ૧૩૫૭—૫૮માં લખેલી હતી અને જેમાં પ્રતિક્રમણ સૂત્ર આદિ અનેક પ્રકીર્ણ કૃતિઓનો સંગ્રહ હતો. તેમાં સંસ્કૃત — પ્રાકૃત — અપભ્રંશ આદિમાં રચાણી નાની મોટી અનેક કૃતિઓ ઉપરાંત, **સર્વતીર્થ નમસ્કાર** અને **નમસ્કાર વ્યાખ્યાન** આદિ ગુજરાતી ગદ્ય લેખો, તથા **વિનયચંદ્ર સૂરિકૃત નેમિનાથ ચતુષ્પદિકા** આદિ પદ્ય કૃતિઓ પણ લખેલી મારા જોવામાં આવી । એમાંની **નેમિનાથ ચતુષ્પદિકા** કે જે એક તો શુદ્ધ એવી પ્રાચીન ગુજરાતીમાં રચાણી હતી, અને બીજું તેમાંનું વર્ણન બે સહીઓના બારમાસના સંવાદરૂપનું હતું, તેથી ભાષા અને કવિતા — બંને દૃષ્ટિએ એની રચના મને ઉપયોગી લાગી અને તેથી તે વખતે પ્રસિદ્ધ થતા, જૈનશ્વેતાંબર કૉન્ફરન્સ હેરલ્ડના સને ૧૯૧૩ના ‘પર્યુષણ’ અંકમાં મેં તેને પ્રસિદ્ધ કરાવી । **માણિક્યચંદ્ર સૂરિ** કૃત ગદ્ય **પૃથ્વીચંદ્ર ચરિત**ની મૂળ પ્રતિ પણ એ જ સમયે મારા અવલોકવામાં આવી । ગુજરાતી ગદ્યના એક ઉત્તમ સંદર્ભ અને અમ્યસનીય પ્રબંધ તરીકે મને તેની વિશિષ્ટતા જણાઈ અને તેથી તેને પ્રસિદ્ધ કરવાની દૃષ્ટિએ તેની અવિકલ નકલ મેં મારા હાથે કરી લીધી । આ રીતે ગુજરાતી

ભાષાના અમ્યાસની સામગ્રીનો સૌથી પ્રાથમિક પરિચય મને તે સમયે થયો, અને લ્યારથી મેં તેનો ઉત્સાહ પૂર્વક સંગ્રહ આદિ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો ।

બે ત્રણ વર્ષ પાટણના મંડારોનું અવલોકન કર્યા પછી, ઉક્ત પૂજ્ય મુનિવરોના વાત્સલ્યપૂર્ણ સહવાસમાં જ પરિભ્રમણ કરતાં, મારું વડોદરા આવું થયું । ત્યાં માર્કે શ્રી ચિમનલાલ દલાલના વિશિષ્ટ સમાગમ અને સૌહાર્દપૂર્ણ સહકારથી મેં મારા પ્રાચીન સાહિત્યના સંશોધન અને સંપાદન કાર્યનો વ્યવસ્થિત ઉપક્રમ આરંભ્યો ।

માર્કે દલાલે પળ એ જ સમયમાં ગાયકવાડસ્ ઓરિએન્ટલ સીરીઝના સંપાદન અને પ્રકાશનનું કામ હાથમાં લીધું । એ સીરીઝના પ્રારંભ સમયે જ કાવ્યમીમાંસા, હમીરમદમર્દન, વસંતવિલાસ, મોહરાજપરાજય, કુમાર-પાલ પ્રતિબોધ, ઉદયસુંદરી કથા આદિ અનેકવિધ સંસ્કૃત - પ્રાકૃત ગ્રંથો સાથે ગુજરાતી ભાષાના પ્રાચીન સાહિત્યના સંગ્રહરૂપે પળ એક ગ્રંથ તૈયાર કરવાનો વિચાર થયો । એ વિચાર અને કાર્યમાં અમે વંને સહયોગી - સહસંપાદક હતા । એના ફલરૂપે એ ગ્રંથમાલામાં પ્રસિદ્ધ થયેલ તે પ્રાચીન ગૂર્જરકાવ્યસંગ્રહ છે । એ સંગ્રહમાં પ્રકટ થયેલ સામગ્રીમાંથી કેટલીક મારી મેલેલી હતી અને કેટલીક માર્કે દલાલની હતી । એ સંગ્રહમાં પ્રથમ તો માત્ર પદ્યાત્મક કૃતિઓ જ સંગ્રહવાની યોજના હતી, અને તેથી પ્રથમ પૃષ્ઠ ઉપરનું મુદ્દય નામ પળ એ જ વસ્તુસૂચક રાખવામાં આવ્યું । પળ પાછળથી એમાં અમુક સમય પર્યંતનો ગદ્ય સંગ્રહ પળ આપવાનો વિચાર સ્ફુર્યો અને તે સાથે ગદ્યમય સમગ્ર પૃથ્વીચંદ્ર ચરિત પળ દાખલ કરવાનો નિર્ણય થયો । અને એ રીતે, પાછળથી ગદ્ય પદ્ય - ઉભયના સંગ્રહ તરીકે એની સંકલના કરવામાં આવી । એ સંગ્રહ છપાતો હતો તે દરમ્યાન જ - બીજે વર્ષે મારું મુંબઈ અને તે પછી પૂના તરફ પ્રયાણ થયું । ૧૯૧૮ના ચોમાસાના મયંકર ઇન્ફલુએંજામાં, વડોદરામાં માર્કે ચિમનલાલ અને પૂનામાં હું - બન્ને સારીરીતે સપડાયા । તેમાં માર્કે ચિમનલાલ તો ઈશ્વરાજાએ, આ લોકથી નિર્વેદ થઈ પરલોક તરફ ચાલતા થયા, અને હું ભ્રમિષ્ઠ ચિત્ત બની મહિનાઓ સુધી નિશ્ચેષ્ટ થઈ રહ્યો । જ્ઞે. માર્કે દલાલની ઇચ્છા એ પ્રાચીન ગૂર્જરકાવ્યસંગ્રહને બહુ જ વિસ્તૃત નોટસ્ આદિ સાથે તૈયાર કરવાની હતી, અને એ માટે ઘણી ઘણી નોંધો અમે તૈયાર પળ કરી હતી । પરંતુ તેમના એ અકાલ અવસાનને લીધે એ કાર્ય અપૂર્ણ રહ્યું અને ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્યના અમ્યાસમાં, એ નોંધોથી જે વિશિષ્ટ સામગ્રી મલકાવી આશા હતી તે અફલ બની ।

આમ અપૂર્ણ છતાંય એ ‘પ્રાચીનગૂર્જરકાવ્યસંગ્રહ’ના પ્રકાશનથી, આપણી ભાષાના તત્કાલીન પ્રાચીન સ્વરૂપનાં અધ્યયન અને અન્વેષણમાં ઘણી કીમતી મદત મળી છે; અને એના અવલોકનથી, આપણી ભાષાની વિશિષ્ટ પુરાતનતા, સમુન્નતતા અને વિકસરતા વિષયક જૂની પેઢીમાં જે અતિ અલ્પજ્ઞતા છવાયેલી હતી તે દૂર થઈ છે ।

ઉક્ત પ્રાચીન ગૂર્જરકાવ્યસંગ્રહમાં મુખ્યપણે વિ० સં० ૧૪૦૦ સુધીમાં રચાયેલી કૃતિઓનો સંચય કરવામાં આવેલો છે । એમાં સૌથી જૂની કૃતિ તરીકે જે પ્રકટ કરવામાં આવી છે તે મહેન્દ્રસૂરિશિષ્ય ધર્મ નામના વિદ્વાને બનાવેલ જંબૂસ્વામિરાસ છે । સં० ૧૨૬૬માં તે રાસની રચના પૂર્ણ થઈ છે, એમ તેની છેલ્લી કડીમાં કહેલું છે ।

તે વખતના અવલોકન દરમ્યાન પાટણના મંડારમાં શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાની જૂનામાં જૂની જે એક સ્વતંત્ર રચના જોવામાં આવી તે એ જંબૂસ્વામિરાસરૂપ હતી અને તેથી માઈ શ્રી દલાલે પોતાના ઉક્ત સાહિત્યપરિષદ્વાળા નિબંધમાં તે રાસની નોંધ આપતાં લખ્યું હતું કે ‘ગૂજરાતી ભાષામાં અત્યાર સુધી મળી આવેલા રાસોમાં આ સૌથી જૂનો છે’ ।

આજે હું જે રાસ ગૂર્જર ગિરાની ગુરુતાના ઉપાસકોના હાથમાં ઉપસ્થિત કરું છું તે ઉક્ત જંબૂસ્વામિરાસ કરતાં ૨૫ વર્ષ પૂર્વે બનેલો છે । એની રચના, જેમ પ્રારંભમાં જ જણાવ્યું છે તેમ, વિ० સંવત્ ૧૨૪૧માં થયેલી છે । ઠીક તે જ વર્ષમાં — જે વર્ષમાં સોમપ્રભાચાર્યે કુમારપાલપ્રતિબોધ નામક પ્રાકૃત મહાગ્રંથની (જેમાં કાંઈક સંસ્કૃત અને કાંઈક અપભ્રંશના પળ પ્રકરણો છે) પાટણમાં પૂર્ણાહુતિ કરી હતી । પ્રસ્તુત રાસના કર્તા શાલિભદ્ર સૂરિ પોતાના સ્થાનનો કશો નિર્દેશ નથી કરતા । પળ ઘણા ભાગે તે પાટણ જ હોય એમ લાગે છે ।

ગુજરાતના અનન્ય જ્ઞાનસૂર્ય આચાર્ય હેમચંદ્રને સ્વર્ગવાસ થયે તે વખતે માત્ર ૧૦-૧૧ વર્ષ જ વ્યતીત થયાં હતાં । તેથી આપણે આ રાસને હૈમયુગની જ એક કૃતિ તરીકે સ્વીકારીએ તો તે અસંગત નથી । અને આ રીતે પ્રસ્તુત રાસરૂપે આપણને હૈમયુગની ચાલુ ગુજરાતી ભાષાનો એક સ્વતંત્ર અને સુબદ્ધ પ્રબંધ મળી આવે છે । એથી કોઈ અન્ય પ્રાચીનતર કૃતિ ઉપલબ્ધ થતાં સુધીમાં આપણે એને ગુજરાતી ભાષાના ઇતિહાસમાં સર્વ પ્રથમ સ્થાન આપવું જોઈએ ।

આ રાસની મને માત્ર એક જ પ્રાચીન પ્રતિ ઉપલબ્ધ થઈ છે જે વડોદરામાં અવસ્થિત પ્રવર્તક શ્રી કાંતિવિજયજી શાસ્ત્ર - સંગ્રહની છે । પ્રતિ કાગળની છે અને તેના કુલ ૬ પાનાં છે । દરેક પાનાની લંબાઈ આશરે ૧૧ $\frac{૧}{૪}$ ઈંચ અને ચોડાઈ ૪ $\frac{૧}{૪}$ ઈંચ જેટલી છે । પ્રતિ ઉપર લખ્યા સાલ નથી, પણ અનુમાને ૪૦૦થી ૫૦૦ વર્ષ જેટલી જૂની હોય તેમ જણાય છે ।

જેમ ઘણા ભાગે બધા જ જૂના ભાષા - લેખકોના વિષયમાં અનુભવાય છે, તેમ આની પ્રતિનો લખનાર પણ જોડણીની વાબતમાં એકરૂપ નથી । ખાસ કરીને હ્રસ્વ ઉચ્ચારના હ્રસ્વ - દીર્ઘનો કોઈ ચોક્કસ નિયમ આપણી ભાષાના જૂના લેખકો સાચવતા નથી । જેઓ સંસ્કૃત પ્રાકૃતના મહાધુરંધર વિદ્વાનો હતા અને જેમણે હજારો શ્લોકોવાળા મોટા મોટા ગ્રંથો - કાવ્યો - શાસ્ત્રો લખ્યા છે, તેઓ પણ જ્યારે પોતાની માતૃભાષામાં કાંઈ રચના કરે છે કે લખે છે તો તેમાં ભાષાની વિશુદ્ધતા કે જોડણીની એકરૂપતાની કશી પણ ચોક્કસાઈ દેખાતી નથી । અને તેનું કારણ એ છે કે દેશ અને કાળના ભેદને લઈને લોકભાષા હમેશાં અનવસ્થિત અને અનેકરૂપી બનતી રહેવાથી, તે સમયમાં તેની વિશિષ્ટ વ્યાકરણબદ્ધતા શક્ય ન હતી અને તેથી દેશભાષામાં લખનારા વિદ્વાનો કે કવિઓ શબ્દોના રૂપો કે વર્ણસંયોજનાના નિયમો માટે કોઈ ખાસ કાળજી રાખતા નહિ । આ વસ્તુ પ્રસ્તુત રાસમાં પણ જણાઈ આવે છે । લખનારે ‘હ’ કાર કે ‘ઉ’ કારના હ્રસ્વ-દીર્ઘનો કોઈ ખાસ ભેદ રાખ્યો હોય તેમ દેખાતું નથી । એકના એક જ શબ્દમાં એ સ્વરોને તે કોઈ ઠેકાણે હ્રસ્વરૂપે લખે છે તો કોઈ ઠેકાણે દીર્ઘરૂપે । તેમ જ જ્યાં હ્રસ્વની અપેક્ષા હોય છે ત્યાં દીર્ઘ કરી દે છે અને જ્યાં દીર્ઘની આવશ્યકતા હોય છે ત્યાં હ્રસ્વ પણ લખી કાઢે છે । કેટલાંક ઠેકાણે તો ‘હ’ અને ‘ઉ’ ની વચ્ચે ભેદ પણ જાણે ન ગણતો હોય તેમ એકના બદલે બીજો અક્ષર અર્થાત્ હ કે ઉ ના બદલે ઉ કે હ સુધાં લખી નાંખે છે । એ સિવાય શબ્દોની વર્ણ - સંયોજના (અક્ષર-જોડણી)ની વાબતમાં પણ આપણા જૂના લેખકો એકરૂપતા નથી જાળવતા અને અવ્યવસ્થિતરીતે લખાણ કરતા રહે છે । એકલા ‘હવે’ એ શબ્દને ‘હિવં’ ‘હિવુ’ ‘હિવડ’ ‘હિવિ’ ‘હિવડ’ ‘હિવિ’ ‘હિવડ’ ‘હિવિ’ ‘હવ’ इत्यादि અનેક રૂપે લખતા હોય છે । વર્ણસંયોજનાની આવી અનવસ્થાને લીધે કોઈ પણ જૂના દેશભાષા - લેખકની રચનામાં આપણે તેની પોતાની ચોક્કસ ભાષાશૈલી કે લોકોની ઉચ્ચારણ પદ્ધતિનો નિશ્ચિત પરિચય નથી મેળવી શકતા । અને જો કોઈ એવી જૂની કૃતિ પરિમાણમાં

વધારે લોકપ્રિય બની હોય અને તેનો જો પઠન — પાઠનમાં વધારે પ્રચાર થયો હોય તો, તેની ભાષા-રચનામાં જુદા જુદા જમાનાના અનેક જાતનાં રૂપો અને પાઠમેદો ઉમેરાઈ, તે વધારે અનવસ્થિત રૂપ ધારણ કરે છે; અને તે સાથે કોઈ ભાષાતત્ત્વાનભિજ્ઞ સંશોધક સાક્ષરના હાથે જો તેના જીર્ણ દેહનું કાયાકલ્પ થઈ જાય તો તે તદ્દન નૂતન રૂપ પળ પ્રાપ્ત કરી લે છે ।

આવી જૂની કૃતિઓનું મૂળ સ્વરૂપ મેળવવા માટે અધિક સંખ્યામાં અને જેમ બને તેમ વધારે જૂની લખેલી પ્રતિઓ મેળવવી જોઈએ અને તેમના સૂક્ષ્મ અવલોકન અને પૃથક્કરણના આધારે પાઠ-વિચારણા થવી જોઈએ । આ પદ્ધતિએ કાર્ય કરવાથી જ આવી પ્રાચીન કૃતિઓનો આદર્શભૂત પાઠોદ્ધાર થઈ શકે અને કર્તાની શુદ્ધ ભાષાનો પરિચય મળી શકે ।

પણ જો એવી કૃતિની કોઈ અન્ય પ્રતિ ન જ મળી શકતી હોય તો પછી તેને તો તેના યથાલિખિત રૂપમાં જ પ્રસિદ્ધ કરવી જોઈએ અને તેમાં જે કાંઈ સંશોધન આદિ કરવા જેવું જણાતું હોય તે તેની નીચેની પાદપંક્તિમાં, કે પરિશિષ્ટરૂપે પૃથક્ — ટિપ્પણ વિગેરેના રૂપમાં, બતાવવું જોઈએ । કેટલાક વિદ્વાનો આવી જૂની કૃતિઓમાં જે ઇચ્છાનુસાર પાઠસંશોધનો કરવાની અને મૂળ લેખમાં પરિવર્તનો કરવાની પદ્ધતિનું અવલંબન કરે છે, તે સર્વથા અશાસ્ત્રીય અને ભાષાભ્રમ ઉત્પન્ન કરનારી હોઈ પરિત્યજ્યનીય છે ।

પ્રસ્તુત રાસની મને માત્ર ઉપર જણાવેલી એક જ પ્રતિ મળી આવી છે । પાટળ વિગેરેના બીજા બીજા મંડારોમાં, ઘણાં વર્ષોથી આની તપાસ કરી રહ્યો છું, પણ તે ક્યાં-યથી ઉપલબ્ધ થઈ શકી નથી । એની એક બીજી પ્રતિ, આગરામાં અવસ્થિત શ્રીવિજય-ધર્મલક્ષ્મી જ્ઞાનમંદિરમાં હોવાની નોંધ, સાક્ષર શ્રીમોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈના, જૈન ગૂર્જર કવિઓ નામના મહાન્ ગ્રંથના ભાગ ૧ પૃ. ૧ ઉપર, મળે છે । પણ, વિદ્યાવિહારી મુનિરાજ શ્રીવિદ્યાવિજયજી મહારાજ દ્વારા, આગરામાં એ પ્રતિની તપાસ કરતાં જાણવા મળ્યું કે તે પ્રતિ ત્યાંથી ગુમ થઈ ગઈ છે — વિગેરે ।

આમ મૂળનું બીજું કોઈ પ્રત્યંતર ન મળવાથી, આ રાસ જે રૂપે એ એકમાત્ર જૂની પ્રતિમાં લખેલો મળી આવ્યો છે તેવો જ અહિં મુદ્રિત કર્યો છે ।

પ્રતિ સારી પેઠે જૂની અને પ્રમાણમાં શુદ્ધતાપૂર્વક લખેલી હોવાથી, રચનામાં ઉપર સૂચવી છે તેવી ‘ઇ-ઉ’ સંબંધેની અનવસ્થિતા અને કાંઈક જોડણીની શિથિલતા સિવાય, બીજી કોઈ ખાસ અપભ્રંષ્ટતા થઈ નથી; અને ભાષા લગભગ અસલના જેવા જ રૂપમાં જલ્લવાઈ રહી છે ।

પ્રસ્તુત રાસની ભાષા આદિના સ્વરૂપના વિષયમાં હું અહિં વિશેષ ચર્ચા કરવા નથી ઇચ્છતો। એની ભાષા અને શૈલીનું સ્વરૂપ, તે સમયની અર્થાત્ તે સૈકાની અને તેની આસપાસની બીજી ઉપલબ્ધ કૃતિઓ - જેવી કે, ઉક્ત જંબૂસ્વામિરાસ, તથા વિજયસેનસૂરિ કૃત રેવંતગિરિરાસ, અજ્ઞાતનામ કૃત આબૂગિરિરાસ આદિ - ના જેવી જ છે। છન્દોરચના પણ લગભગ એ અન્ય કૃતિઓમાં મળી આવે છે તેવી જ છે। દોહા, વસ્તુ અને ચડપદ જેવા તે સમયના સૌથી પ્રસિદ્ધ અને પ્રચલિત માત્રામેઠ છન્દો ઉપરાંત અમુક લઢગમાં ગવાયેલા ઢાઢવાઢા રાગના છન્દોનો પણ આમાં ઉપયોગ થયેલો છે, જે છન્દોને કર્તા પોતે રાસા છન્દો કહે છે। દરેક ઠવણિ પછી જે છન્દોવાળી પંક્તિઓ - કડીઓ આવે છે તે જુદા જુદા રાગમાં ગવાયેલાં આ રાસા છન્દો છે।

રાસગત કથાવસ્તુ જૈન સાહિત્યમાં બહુ જ સુપ્રસિદ્ધ છે। યુગાદિ પુરુષ ભગવાન્ ઋષભદેવના પુત્ર નામે ભરત અને બાહુબલિ - એ બંને વચ્ચે રાજસત્તાના સ્ત્રીકારમાટે પરસ્પર જે વિગ્રહ થયો અને તેનો જે રીતે અંત આવ્યો તેનું એમાં વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે। કવિની શૈલી ઓજસ્ ભરી છે અને શબ્દોની જ્ઞાનમય પળ સારી છે। વીર રસનો વેગ વધારે વિકસિત લાગે છે। કથાના પ્રસંગો બહુ જ સંક્ષેપથી વર્ણવવામાં આવ્યા છે તેથી કવિને પોતાનો કાવ્યરસ ધ્રુવવાનો અહિં અવકાશ જ નથી, એટલે એની કાવ્યશક્તિનો વિશેષ વિચાર કરવો અપ્રાપ્ત છે। છતાં

પરહ આસ કિણિ કારણિ કીજઈ, સાહસ સદ્ધર સિદ્ધિ વરીજઈ।

હીઝં અનઈ હાથ હરથીયાર, એહ જિ વીર તળડ પરિવાર ॥ ૧૦૬ ॥

આવી જે કેટલીક હૃદયંગમ ઉક્તિઓ મળી આવે છે તે ઉપરથી એની રસમય વાણીની કલ્પના યત્કિંચિત્ થઈ શકે તેમ છે।

*

બુદ્ધિ રાસ

આ રાસની પછી ૬૩ કડીનો એક ટુંકો પ્રબંધ નામે બુદ્ધિ રાસ આપવામાં આવ્યો છે, જેના કર્તા પણ શાલિભદ્ર સૂરિ જ છે। જો કે કર્તાએ એમાં, જેમ ‘ભરતેશ્વર બાહુબલિ રાસ’માં આપ્યાં છે તેમ, પોતાના ગચ્છ અને ગુરુ આદિનાં નામ નથી આપ્યાં, અને તેથી સર્વથા નિશ્ચિતરૂપે તો એમ ન જ કહી શકાય કે આ રાસ પણ એ જ શાલિભદ્ર સૂરિની કૃતિ છે। કારણ કે શાલિભદ્ર સૂરિ નામના એક - બે બીજા પણ પ્રંથકારો થઈ ગયા છે અને તેમણે પણ ગુજરાતી

ભાષામાં રાસા વિગેરેની રચના કરેલી છે । છતાં પ્રસ્તુત ‘બુદ્ધિરાસ’ની ભાષા અને શૈલીનો સૂક્ષ્મ અભ્યાસ કરતાં, આ કૃતિ પળ એ જ કર્તાની હોય એમ વિશેષ સંભવિત લાગે છે ।

એ બુદ્ધિરાસમાં પ્રથમ તો સર્વસાધારણ – સામાન્ય જનતાને જીવનમાં આચરવા અને વિચારવા જેવાં કેટલાંક ઉત્તમ શિક્ષાસૂત્રો – બોધ વચનો ગુંથ્યાં છે; અને છેવટે થોડાંક શિક્ષાવચનો ખાસ શ્રાવકવર્ગને આચરવા અને મનન કરવા માટે કહ્યાં છે । આ બધાં બોધવચનો બહુ જ ટૂંકા અને તદન સરલ છે । દરેક માણસને કંઠે કરવા જેવાં છે ।

મંડારોના અન્વેષણ ઉપરથી જણાય છે કે આ બુદ્ધિરાસ, ગત ૬ – ૭ સૈકાઓમાં સ્વૂજ જ જનપ્રિય થઈ પડ્યો હતો । સંકડો નર-નારીઓ એને કંઠસ્થ કરતા અને એનું નિરંતર વાચન-મનન કરતા । એ કારણથી જૂના મંડારોમાં ય્યાં ત્યાં એની અનેકાનેક પ્રતિઓ મળી આવે છે । અને એ રીતે એ રાસની પ્રચાર-અધિકતાને લઈને, એની જુદી જુદી પ્રતિઓમાં કેટલાક ખાસ પાઠભેદો અને ભાષાનાં બહુવિધ રૂપાન્તરો થયેલાં પળ મળી આવે છે । આ સાથે જ વાચના મુદ્રિત કરવામાં આવી છે તે મને મળેલી જૂનામાં જૂની પ્રતિની છે । આ કૃતિની સૈકાવાર લખાણી એવી ઘણીય પ્રતિઓ મળી આવે છે અને તેમાં ઉપર સૂચવ્યા પ્રમાણે ભાષાના સ્વરૂપ-ભેદો પળ સ્વૂજ જ મળી આવે છે; તેથી એની એક પર્યાલોચનાત્મક પાઠવાળી આવૃત્તિ થવી આવશ્યક છે । એવી પર્યાલોચના પરથી આપણને એ જણાશે કે કાલક્રમે કેવી રીતે આપણી ભાષામાં શબ્દોના ઉચ્ચારણોમાં અને વર્ણસંયોજનોમાં ફેરફારો થયા છે, વિગેરે વિગેરે । અત્યારે તો કેવલ પ્રકાશમાં મૂકવાની દૃષ્ટિએ જ એની એક યથાલિખિત પુરાતન વાચના અહિં મુદ્રિત કરવામાં આવી છે । ઈશ્વરેચ્છા હશે તો યથાવસરે એ વિષે વિશેષ પ્રયત્ન કરાશે ।

પ્રસ્તુત બુદ્ધિરાસના અનુકરણ રૂપે, પાછલ્લથી સારશિખામળરાસ, હિતશિક્ષા-રાસ આદિ કેટલીય નાની મોટી રચનાઓ થઈ છે, જે ઉપરથી આ રાસની વિશિષ્ટતા જણાઈ આવે છે ।

આશા છે કે ગુજરાતી ભાષાના અધ્યાપકો અને અભ્યાસકો આ પ્રયત્નને આદર આપી, એનું ઉચિત અવલોકન કરશે ।

ભારતીય વિદ્યા ભવન
આન્ધ્રગિરિ (અન્ધેરી)
વિજયાદશમી, સં. ૧૯૯૭

— જિન વિજય

शालिभद्रसूरिकृत
भरतेश्वर - बाहुबली रास

(एक प्राचीनतम गूर्जरभाषा - पद्यकृति)

॥ नमोऽर्हद्भ्यः ॥

- रिसह जिण्णेसर पय पणमेवी, सरसति सामिणि मनि समरेवी;
नमवि निरंतर गुरुचलणा ॥ १
- भरह नरिंदह तणुं चरित्तो, जं जुगी वसहांवलय वदीतो;
बार वरिस बिहुं बंधवहं ॥ २
- हुं हिव पमणिसु रासह छंदिहिं, तं जनमनहर मन आणंदिहिं;
भाविहिं भवीयण संभलेउ ॥ ३
- जंबुदीवि उवझाउरि नयरो, धणि कणि कंचणि रयणिहिं पवरो;
अवर पवर किरि अमर परो ॥ ४
- करइ राज तहिं रिसह जिण्णेसर, पावतिमिर मयहरण दिण्णेसर;
तेजि तरणि कर तहिं तपइए ॥ ५
- नामि सुनंद सुमंगल देवि, राय रिसहेसर राणी बेवि;
रूवरेहि रति प्रीति जिन ॥ ६
- बिबि बेटी जनमी सुचंदन, तेह जि तिहूयण मन आनंदन;
भरह सुमंगल देवि तणु ॥ ७
- देवि सुनंदन नंदन बाहुबलि, भंजइ भिउड महाभड भूयबलि;
अवर कुमर वर वीर घर ॥ ८
- पूरव लाख तेणि तेयासी, राजतणीं परि पुहवि पयासी;
जुगि जुग मारग दाषीउए ॥ ९
- उवझापुरि भरहेसर थापीय, तक्षशिला बाहुबलि आपीय;
अवर अठाणुं वर नयर ॥ १०
- दान वियइ जिणवर संबत्सर, विसयविरस बहइ संजमभर;
सुर असुर नरि सेवीइए ॥ ११

परमतालपुरि केवलनाणुं, तस ऊपन्नूं प्रगट प्रमाणूं;
जाण हवुं भरहेसरहं ॥ १२
तिणि दिणि आउधसालहं चक्को, आवीय अरीयण पडीय धसक्को;
भरह विमासइ गहगहीउ ॥ १३
धनु धनु हुं धर मंडलि राउ, आज पढम जिणवर मुझ ताउ;
केवल लच्छि अलंकीयउ ॥ १४
पहिलुं ताय पाय पणमेसो, राजरिद्धि राणिमा फल लेसो;
चक्करयण तव अणसरउं ॥ १५

*

वस्तु - चलीय गयवर, चलीय गयवर, गडीय गज्जंत,
हूं पत्तउ रोसभरि, हिणहिणंत हय थट्ट हलीय ।
रह भय भरि टलटलीय मेरु, सेसु मणि मउड खिलीय ।
सिउं मरुदेविहिं संचरीय, कुंजरी चडिउ नरिंद ।
समोसरणि सुरवरि सहिय, वंदिय पढम जिणंद ॥ १६
पढम जिणवर, पढम जिणवर, पाय पणमेवि,
आणंदिहिं उच्छव करीय, चक्करयण वलिवलिय पुज्जइ ।
गडयडंत गजकेसरीय, गरुय नदि गजमेह गज्जइ ।
बहिरीय अंबर तूर रवि, वलिउ नीसाणे घाउ ।
रोमंचिय रिउ रायवरि, सिरि भरहेसर राउ ॥ १७

*

ठवणि १. प्रहि उगमि पूरवदिसिहिं, पहिलउं चालीय चक्क तु ।
धूजीय धरयल थरहर ए, चलीय कुलाचल चक्क तु ॥ १८
पूठि पीयाणुं तउ दियए, भयबलि भरह नरिंद तु ।
पिडि पंचायण परदलहं, इलियलि अवर सुरिंद तु ॥ १९
वज्जीय समहरि संचरीय, सेनापति सामंत तु ।
मिलीय महाधर मंडलीय, गाढिम गुण गज्जंत तु ॥ २०
गडयडतु गयवर गुडीय, जंगम जिम गिरिशृंग तु ।
सुंड दंड चिर चालवइं, वेलइं अंगिहिं अंग तु ॥ २१
गंजइं फिरि फिरि गिरि सिहरि, भंजइं तरुअर डालि तु ।
अंकस वसि आवइं नहीं य, करइं अपार अणालि तु ॥ २२

दीसइं हसमिसि हणहणइं ए, तरवर तार तोषार तु ।	
खंदइं खुरलइं खेडवीय, मन मानइं असुवार तु ॥	२३
पाखर पंखि कि पंखरू य, ऊडाऊडिहिं जाइ तु ।	
हुंफइं तलपइं ससइं घसइं, जडइं जकारीय धाइ तु ॥	२४
फिरइं फेकारइं फोरणइं, फुड फेणाउलि फार तु ।	
तरणि तुरंगम सम तुलइं, तेजीय तरल ततार तु ॥	२५
घडहडंत घर द्रमद्रमीय, रह रूंधइं रहवाट तु ।	
रव भरि गणइं न गिरि गहण, थिर थोभइं रहथाट तु ॥	२६
चमरचिंध घज लहलहइं ए, मिल्हइं मयगल माग तु ।	
वेगि वहंता तीह तणइं ए, पायल न लहइं लाग तु ॥	२७
दडवडंत दह दिसि दुसह ए, सरिय पायक चक्र तु ।	
अंगोअंगिइं अंगमइं, अरीयणि असणि अणंत तु ॥	२८
ताकइं तलपइं तालि मिलिइं, हणि हणि हणि पभणंत तु ।	
आगलि कोइ न अछइ भलु ए, जे साहसु झूझंत तउ ॥	२९
दिसि दिसि दारक संचरीय, वेसर वहइं अपार तु ।	
संघ न लाभइं सेन तणीं, कोइ न लहइं सुधि सार तु ॥	३०
बंधव बंधवि नवि मिलइं ए, न बेटा मिलइं बाप तु ।	
सामि न सेवक सारवइं, आपिहिं आप विथाप तु ॥	३१
गयवडि चडीउ चक्रधरो, पिडि पयंड भूयदंड तु ।	
चालीय चिहुं दिसि चलचलीय, दिइं देसाहिव दंड तु ॥	३२
वज्जीय समहरि द्रमद्रमीय, घण निनाद नीसाण तु ।	
संकीय सुरवरि सग्ग सवे, अवरहं कमण प्रमाण तु ॥	३३
ढाक ढूक त्रंबक तणइं ए, गाजीय गयण निहाण तु ।	
षट षंडह षंडाहिवहं, चालतु चमकीय भाण तु ॥	३४
भेरीय रव भर तिहुं भूयणि, साहित किमइं न माइ तु ।	
कंपिय पय भरि शेष रहिउ, विण साहीउ न जाइ तु ॥	३५
सिर डोलावइ धरणिहिं ए, टूंक टोल गिरिशृंग तु ।	
सायर सयल वि झलझलीय, गहलीय गंग तुरंग तु ॥	३६

સર રવિ ષૂંદીય મેહરવિ, મહિયલિ મેહંધાર તુ ।	
ઝજૂઆલઈ આઝધ તળઈં, ચાલઈં રાયલ્લંધાર તુ ॥	૩૭
મંડિય મંડલવઈ ન મુદે, સસિ ન કવઈં સામંત તુ ।	
રાઝત રાઝતવટ રહીય, મનિ મૂંલ્લઈં મતિવંત તુ ॥	૩૮
કટક ન કવણિહિં ભર તણું, ભાજઈ મેડિ મડંત તુ ।	
રેલઈં રયણાયર જમલે, રાણોરાણિ નમંત તુ ॥	૩૯
સાઠિ સહસ સંવચ્છરહં, ભરહસ ભરહ છ સ્ખંડ તુ ।	
સમરંગણિ સાધઈ સધર, વરતઈ આણ અલ્લંડ તુ ॥	૪૦
બાર વરિસ નમિ વિનમિ, મહ મિઢીય મનાવીય આણ તુ ।	
આવાઠી તડિ ગંગ તળઈ, પામઈ નવહ નિહાણ તુ ॥	૪૧
છત્રીસ સહસ મહડુધ સિહં, ચઠ્ઠદ રયણ સંપત્ત તુ ।	
આવિહ ગંગા ભોગવીય, એક સહસ વરસાહ તુ ॥	૪૨

*

ઠવણિ ૨. તહ તિહિં આઝધસાલ, આવઈ આઝધરાહ નવિ ।

તિણિ લ્હિણિ મણિ ભૂપાલ, ભરહ મયહ લોલાવડઓ ॥	૪૩
બાહિરિ બહૂય અણાલિ, અલ્લુઆરીય અહનિસિ કરઈ એ ।	
અતિ ઉતપાત અકાલિ, દાણવ દલ વરિ દાષવઈ એ ॥	૪૪
મતિસાગર કિણિ કાજિ, ચક્ક ત(ન) પુરિ પરવેસ કરઈ ।	
તઈં જિ અમ્હારઈ રાજિ, ધોરીય ધર ધરીહ ધરહં ॥	૪૫
દેવ કિ થંમીહ એય, કવણિ કિ દાનવ માનવિહિં ।	
એહ આલિ ન મુલ્લ મેહ, વયરીય વાર ન લાઈઈ એ ॥	૪૬
બોલઈ મંત્રિમયંક, સાંભલિ સામીય ચક્કધરો ।	
અવર નહી કોઈ વંકુ, ચક્કરયણ રહવા તળહ ॥	૪૭
સંકીય સુરવર સામિ, ભરહેસર તૂંય ભૂય ભવણે ।	
નાસઈં તિ સુળીય નામિ, દાનવ માનવ કહિ કવણિ ॥	૪૮
નવિ માનઈં તૂંય આણ, બાહુબલિ બિહું બાહુબલે ।	
વીરહ વયર વિનાણુ, વિસમા વિહડઈં વીરવરો ॥	૪૯
તીણિ કારણિ નરદેવ, ચક્ક ન આવઈ નીય નયરે ।	
વિણ બંધવ તૂંય સેવ, સહુ કોઈ સામીય સાચવઈ એ ॥	૫૦

तं ति सुणीय तीणइ तालि, ऊठीउ राउ सरोसभरे ।	
भमइ चडावीय भालि, पभणइ मोडवि मूंछि मुहे ॥	५१
जु न मानइ मझ आण, कवण सु कहीइ बाहुबले ।	
लीलहं लेसु ए राण, भंजउं मुज भारिहिं भिडीय ॥	५२
स मतिसागर मंति, बलि वसुहाहिव वीनवइ ।	
नवि मनि कीजइ खंति, बंधव सिउं कहि कवण बलो ॥	५३
दूत पठावीयइ देव, पहिलउं वात जणावीइ ए ।	
जु नवि आवइ देव, तु नरवर कटकई करउ ॥	५४
तं मनि मानीय राउ, वेगि सुवेगहं आइसइ ए ।	
जईय सुनंदाजाउं, आण मनावे आपणीय ॥	५५
जां रथ जोत्रीय जाइ, सु जि आएसिहिं नरवरहं ।	
फिरि फिरि साहसु थाइ, वाम तुरीय वाहणि तणउ ॥	५६
काजलकाल बिराल, आवीय आडिहिं ऊतरइ ए ।	
जिमणउ जम विकराल, खरु खु-रव ऊछलीय ॥	५७
सूकीय बाउल डालि, देवि बइठीय सुर करइ ए ।	
झंपीय झाल मझालि, घूक पोकारइ दाहिणओ ॥	५८
जिमणइं गमइं विषादि, फिरीय फिरीय शिव फे करइ ए ।	
डावीय डगलइ सादि, भयरव भैरव रउ करइ ए ॥	५९
वड जखनइं कालीयार, एकऊ बेहुं ऊतरइ ए ।	
नीजलीउ अंगार, संचरतां साहसु हुइ ए ॥	६०
काल भुयंगम काल, दंतीय दंसण दाखवइ ए ।	
आज अखूटउ काल, बूटउ रहि रहि इम भणइ ए ॥	६१
जाइ जाणी दूत, जीवह जोषि आंगमइ ए ।	
जेम भमंतउ भूत, गिणइ न गिरि गुह वण गहण ॥	६२
तईह नेसमि वेस, न गिणइ नइ दह नीझरण ।	
लंघीय देस असेस, गाम नयर पुर पाटणह ॥	६३
बाहरि बहूव आराम, सुरवर नइ तां नीझरण ।	
मणि तोरण अभिराम, देहइ धवलीय धवलहरो ॥	६४

पोयणपुर दीसंति, दूत सुवेग सु गहगहीउ ।	
व्यवहारीया वसंति, धणि कणि कंचणि मणि पवरो ॥	६५
धरणि तरणि ताडंक, जेम तुंग त्रिगडुं लहइ ए ।	
एह कि अभिनव लंक, सिरि कोसीसां कणयमय ॥	६६
पोढा पोलि पगार, पाडा पार न पामीइं ए ।	
संख न सीहदूंयार, दीसइं देउल दह दिसिइं ॥	६७
पेखवि पुरह प्रवेसु, दूत पहुतउ रायहरे ।	
सिउं प्रतिहार प्रवेसु, पामीय नरवर पय नमइ ए ॥	६८
चउकीय माणिक थंभ, माहि बईठउ बाहुबले ।	
रूपिहिं जिसीय रंभ, चमरहारि चालइं चमर ॥	६९
मंडीय मणिमइ दंड, मेघाडंबर सिरि धरिय ।	
जस पयडे भूयुदंडि, जयवंती जयसिरि वसइं ए ॥	७०
जिम उदयाचलि सूर, तिम सिरि सोहइ मणिमुकुटो ।	
कसतुरीय कुसुम कपूर, कुचूंवरि महमहइ ए ॥	७१
झलकइ ए कुंडल कानि, रवि शशि मंडीय किरि अवर ।	
गंगाजल गजदानि, गाढिम गुण गज गुडअडइं ए ॥	७२
उरवरि मोतीय हार, वीरबलय करि झलहलइ ए ।	
तवल अंगि सिणगार, खलक ए टोडर वाम[इ] ए ॥	७३
पहिरणि जादर चीर, कंकोलइ करिमाल करे ।	
गुरूउ गुणि गंभीर, दीठउ अवर कि चक्कधर ॥	७४
रंजिउ चित्ति सु दूत, देषीय राणिम तसु तणीय ।	
धन रिसहेरपूत, जयवंतु जुगि बाहुबले ॥	७५
बाहुबलि पूछेइ कुवण, काजि तुम्हि आवीया ए ।	
दूत भणइ निज काजि, भरहेसरि अम्हि पाठव्या ए ॥	७६

*

वस्तु—राउ जंपइ, राउ जंपइ, सुणि न सुणि दूत;
 भरहखंड भूमीसरहं, भरह राउ अम्ह सहोयर ।
 सवाकोडि कुमरिहिं सहीय, सूरकुमर तहिं अवर नरवर ।

मंति महाघर मंडलिय, अंतेउरि परिवारि ।

सामंतह सीमाड सह, कहि न कुसल सविवार ॥

७७

दूत पभणइ, दूत पभणइ, बाहुबलि राउ;

भरहेसर चक्कघर, कहि न कवणि दूहवणह किज्जइ ।

जिहु लहु बंधव तूंय, सरिस गडयडंत गज मीम गज्जइ ।

जइ अंधारइ रवि किरण, भड भंजइ वर वीर ।

तु भरहेसर समर भरि, जिप्पइ माहरी धीर ॥

७८

*

ठवणि ३. वेगि सुवेग सु बुलइ, संभलि बाहुबलि ।

राउस कोइ तुह तुलइ, ईणिइं अछइ रवितलि ॥

७९

जां तव बंधव भरह नरिंदो, जसु भुइं कंपइं सगि सुरिंदो ।

जीणइं जीतां भरह छ षंड, म्लेच्छ मनाव्या आण अखंड ॥ ८०

भडि भडंत न भूयबलि भाजइ, गडयडंतु गढि गाढिम गाजइ ।

सहस बतीस मउडाघा राय, तूंय बंधव सवि सेवइं पाय ॥ ८१

चऊद रयण घरि नवइं निहाण, संख न गयघड जसु केकाण ।

हूंय हवडां पाटह अभिषेको, तूंय नवि आवीय कवण विवेको ॥ ८२

विण बंधव सवि संपय ऊणी, जिम विण लवण रसोइ अलूणी ।

तुम्ह दंसण उतकंठिउ राउ, नितु नितु वाट जोइ तुह भाउ ॥ ८३

बडउ सहोयर अनइं वड वीर, देव ज प्रणमइं साहस धीर ।

एक सीह अनइं पाखरीउ, भरहेसर नइं तइं परवरीउ ॥ ८४

*

ठवणि ४. तु बाहुबलि जंपइ, कहि वयण म काचुं ।

भरहेसर भय कंपइ, जं जग तुं साचुं ॥

८५

समरंगणि तिणि सिउं कुण काछइ, जीह बंधव मइं सरिसउ पाछइ ।

जावंत जंबुदीवि तसु आण, तां अम्ह कहीइ कवण ए राण ॥ ८६

जिम जिम सु जि गढ गाढिम गाढउ, हय गय रह बरि करीय सनाडु ।

तस अरधासण आपइ इंदो, तिम तिम अम्ह मनि परमाणंदो ॥ ८७

जु न आन्या अभिषेकह वार, तु तिणि अम्ह नवि कीघा सार ।

बडउ राउ अम्ह बडउ जि भाई, जहिं भावइ तिहां मिलिसिउं जाई ॥ ८८

अम्ह ओलगनी वाट न जोई, मड भरहेसर विकर न होइ ।

मझ बंधव नवि फीटइ कीमइ, लोमीया लोक भणइ लख ईम्हई ॥ ८९

*

ठवणि ५. चालि म लाइसि वार, बंधव भेटीजइ ।

चूकि म चीति विचार, मूय वयण सुलीजइ ॥ ९०

वयण अम्हाहं तूय मनि मानि, भरह नरेसर गणि गजदानि ।

संतूठउ दिइ कंचण भार, गयघड तेजीय तुरल तुषार ॥ ९१

गाम नयर पुर पाटण आपइ, देसाहिव थिर थोभीय थापइ ।

देय अदेय नं देतु विमासइ, सगपणि कह नवि किंपि विणासइ ॥ ९२

जा ण राउ ओलगिउं जाणइ, माणण हार विरोषिइं मारइ ।

प्रतिपन्नउं प्रगट प्रतिपालइ, प्रारथिउ नवि घडी विमरालइ ॥ ९३

तिणि सिउं देव न कीजइ ताडउ, सु जि मनाविइ मांड म आडउ ।

हुं हितकारणि कहूं सुजाण, कूइं कहूं तु भरहेसर आण ॥ ९४

*

वस्तु - राउ जंपइ, राउ जंपइ, सुणि न सुणि दूत;

त विहि लहीउ भालहलि, तं जि लोय भवि भविहिं पामइ ।

ईमइ नीसत नर ति(नि) गुण, उत्तमांग जण जणह नामइ ।

बंभ पुरंदर सुर असुर, तीहं न लंघइ कोइ ।

लन्भइ अधिक न ऊण पणि, भरहेसर कुण होइ ॥ ९५

*

ठवणि ६. नेसि निवेसि देसि घरि मंदिरि, जलि थलि जंगलि गिरि गुह कंदरि ।

दिसि दिसि देसि देसि दीपंतरि, लहीउं लाभइ जुगि सचराचरि ॥ ९६

अरिरि दूत सुणि देवन दानव, महिमंडलि मंडल वैमानव ।

कोइ न लंघइ लहीया लीह, लाभइ अधिक न उछा दीह ॥ ९७

धण कण कंचण नवइ निहाण, गय घड तेजीय तरल केकाण ।

सिर सरवस सपतंग गमीजइ, तोइ नीसत्त पणइ न नमीजइ ॥ ९८

*

ठवणि ७. दूत भणइ यहु भाई, पुत्रिहिं पामीजइ ।

पइ लागीजइ भाई, अम्ह कहीउं कीजइ ॥ ९९

९९

अवर अठाणूं जु जई पहिलूं, मिलसिइं तु तुझ मिलिउं न सयलुं।
 कहि विलंब कुण कारणि कीजइ, माम म नीगमि वार वलीजइ ॥ १००
 बार वरापह करसण फलीजइ, ईणि कारणि जई वहिला मिलीइ।
 जोइ न मन सिउं वात विमासी, आगइ वारूअ वात विणासी ॥ १०१
 मिलिउ न किहां कटक मेलावइ, तउ भरहेसर तइं तेडावइ।
 जाण रबे कोइ झूझ करेसिइ, सहू कोइ भरह जि हियडइ धरेसिइ ॥ १०२
 गाजंता गाढिम गज मीम, ते सवि देसह लीधा सीम।
 भरह अछइ भाई भोलावउ, तउ तिणि सिउं न करीजइ दावउ ॥ १०३

*

वस्तु-तव सु जंपइ, तव सु जंपइ, बाहुबलि राउ;
 अप्पह बाह भजां न बल, परह आस कहइ कवण कीजइ।
 सु जि मूरष अजाण पुण, अवर देषि बरवयइ ति गज्जइ।
 हुं एकलउ समर भरि, भड भरहेसर घाइ।
 भंजउं मुजबलि रे मिडिय, भाह न भेडि न थाइ ॥ १०४

*

ठवणि ८. जइ रिसहेसर केरा पूत, अवर जि अम्ह सहोयर दूत।
 ते मनि मान न मेलहइं कीमइं, आलईयाण म झंषिसि ईम्हइ ॥ १०५
 परह आस किणि कारणि कीजइ, साहस सइंवर सिद्धि वरीजइ।
 हीउं अनइ हाथ हत्थीयार, एह जि वीर तणउ परिवार ॥ १०६
 जइ कीरि सीह सीयालिइं खाजइ, तु बाहुबलि भूयबलि भाजइ।
 जु गाइं वाघिणि षाई जइ, अरे दूत तु भरह जि जीपइ ॥ १०७

*

ठवणि ९. जु नवि मन्नसि आण, बरबहं बाहुबलि।
 लेसिइ तु तूं प्राण, भरहेसर भूयबलि ॥ १०८
 जस छन्नवइ कोडि छइं पायक, कोडि बहुत्तरि फरकइं फारक।
 नर नरवर कुण पामइ पारो, सही न सकीइ सेनाभारो ॥ १०९
 जीवंता विहि सहू संपाडइ, जु तुडि चडिसि तु चडिउ पवाडइ।
 गिरि कंदरि अरि छपिउ न छूटइ, तूं बाहुबलि मरि म अखूटइ ॥ ११०
 गय गइह हय हड जिम अंतर, सीह सीयाल जिसिउ पदंतर।
 भरहेसर अन्नइ तूंय विहरउ, छूटिसि किम्हइ करंत न निहरु ॥ १११

सरवसु सुं पि मनावि न भाई, कहि कुणि कूडी कुमति विलाई ।
 मूंझि म मूरष मरि म गमार, पय पणमीय करि करि न समार ॥ ११२
 गढ गंजिउ भड भंजिउ प्राणि, तइं हिव सारइ प्राण विनाणि ।
 अरे दूत बोली नवि जाण, तुंह आन्या जमह प्राण ॥ ११३
 कहि रे भरहेसर कुण कहीइ, मइं सिउं रणि सुरि असुरि न रहीइ ।
 जे चक्किइं चक्रवृत्ति विचार, अम्ह नगरि कूंभार अपार ॥ ११४
 आपणि गंगातीरि रमंता, धसमस धूंधलि पडीय धमंता ।
 तइं ऊलालीय गयणि पडंतउ, करुणा करीय वली झालंतउ ॥ ११५
 ते परि कांइ गमार वीसार, जु तुडि चडिसि तु जाणिसि सार ।
 जउ मउडुधा मउड ऊतारउं, रुहिरु रिलि जु न हय गय तारउं ॥ ११६
 जउ न मारउं भरहेसर राउ, तउ लाजइ रिसहेसर ताउ ।
 भड भरहेसर जई जणावे, हय गय रह वर वेगि चलावे ॥ ११७

*

वस्तु - दूत जंपइ, दूत जंपइ, सुणि न सुणि राउ;
 तेह दिवस परि म न गिणसि, गंगातीरि खिलंत जिणि दिणि ।
 चलंतइं दल भारि जसु, सेससीस सलसलइ फणिमणि ।
 ईमई याण स मानि रणि, भरहेसर छइ दूरि ।
 आपापूं वेढिउं गणे, कालि ऊगंतइं सूरि ॥ ११८

दूत चलिउ, दूत चलिउ, कहीय इम जाम;
 मंतीसरि चितविउ, तु पसाउ दूतह दिवारइ ।
 अवर अठाणूं कुमर वर, वाइ सोइ पहतु पचारइ ।
 तेह न मनिउ आविउ, वलि भरहेसरि पासि ।
 अखई य सामिय संधिबल, बंधवसिउं म विमासि ॥ ११९

*

ठवणि १०. तउ कोपिहिं कलकलीउ काल के...य कालानल,
 कंकोरइ कोरंबीयउ करमाल महाबल ।

काहल कलयलि कलगलंत मउडाधा मिलीया,
 कलह तणइ कारणि कराल कोपिहिं परजलीया ॥ १२०
 हऊउ कोलाहल गहगहाटि गयणंगणि गज्जिय,
 संचरिया सामंत सुहड सामहणीय सज्जीय ।

- गढयडंत गय गढीय गेलि गिरिवर सिर ढालइं,
गूगलीया गुलणइ चलंत करिय ऊलालइं ॥ १२१
- जुडइं मिडइं भडहडइं खेदि खडखडइं खडाखडि,
घाणीय घूणीय धोसवइं दंतूसलि दोत[तडा]डि ।
खुरतलि खोणि खणंति खेदि तेजीय तरवरिया,
समइं घसइं घसमसइं सादि पय सइं पाषरिया ॥ १२२
- कंधगल केकाण कवी करडइं कडीयाली,
रणणइं रवि रण वखर सखर घण घाघरीयाला ।
सींचाणा वरि सरइं फिरइं सेलइं फोकारइं,
ऊडइं आडइं अंगि रंगि असवार विचारइं ॥ १२३
- घसि धामइं धडहडइं धरणि रथि सारथि गाढा ।
जडीय जोध जडजोड जरद सन्नाहि सनाढा ।
पसरिय पायल पूर कि पुण रलीया रयणार ।
लोह लहर वरवीर वयर वहवटिइं अवायर ॥ १२४
- रणणीय रवि रण तूर तार त्रंबक त्रहत्रहीया,
ढाक ढूक ढम ढमीय ढोल राउत रहरहीया ।
नेच नीसाण निनादि नीझरण निरंभीय,
रणभेरी भुंकारि भारि भूयबलिहिं वियंभीय ॥ १२५
- चल चमाल करिमाल कुंत कडतल कोदंड,
झलकइं साबल सबल सेल हल मसल पर्यंड ।
सींगिणि गुण टंकार सहित बाणावलि ताणइं,
परशु उलालइं करि घरइं भाला ऊलालइं ॥ १२६
- तीरीय तोमर भिंडमाल डबतर कसबंध,
सांगि सकति तरुआरि छुरीय अनु नागतिबंध ।
हय खर रवि ऊललीय खेह छाईय रविमंडल,
घर घूजइ कलकलीय कोल कोपिउ काहड्डल ॥ १२७
- टलटलीया गिरिटंक टोल खेचर खलभलीया,
कडडीय कूरम कंधसंधि सायर झलहलीया ।

- चल्लीय समहरि सेससीसु सलसलीय न सकइ,
कंचणगिरि कंधार भारि कमकमीय कसकइ ॥ १२८
- कंपीय किंनर कोडि पडीय हरगण हडहडीया,
संकिय सुरवर सग्गि सयल दाणव दडवडीया ।
अतिप्रलंब लहकइं प्रलंब वलविंध चिहुं दिसि,
संचरीया सामंत सीस सीकिरिहिं कसाकसि ॥ १२९
- जोईय भरह नरिंद कटक मूछह बल घलइं,
कुण बाहूबलि जे उ बरव मइं सिउं बल बुलइ ।
जइ गिरि कंदरि विचरि वीर पइसंतु न छूटइ,
जइ थली जंगलि जाइ किम्हइ तु मरइ अषूटइ ॥ १३०
- गज साहणि संचरीय महु णर वेढीय पोयणपुर ।
वाजीय बूंब न बहकीयउ बाहूबलि नरवर ।
तसु मंतीसरि भरह राउ संभालीउ साचुं,
ए अविमांसिउं कीउं काइं आज जि तइं काचुं ॥ १३१
- बंधव सिउं नरवीर काइं इम अंतर देषइ,
लहु बंधव नीय जीव जेम कहि काइं न लेखइ ।
तउ मनि चिंतइ राय किसिउं एय कोइ पराठीउ,
ओसरी उवनि वीर राउ रहीउ अवाठीउ ॥ १३२
- गय आगलीया गलगलंत दीजइं हय लास,
हुइं हसमस.....भरहराय केरा आवास ।
एकि निरंतर बहइं नीर एकि ईंधण आणइं,
एक आलसिइं परतणुं पांगु आणिउं नृण ताणइं ॥ १३३
- एकि ऊतारा करीय तुरीय तलसारे बांधइं,
इकि भरडइं केकाण खाण इकि चारे रांधइं ।
इकि झीलीय नय नीरि तीरि तेतीय बोलावइं,
एकि वारू असवार सार साहण वेलावइं ॥ १३४
- एकि आकुलीया तापि तरल तडि चडीय झंपावइं,
एकि गूडर साबाण सुहड चउरा दिवरावइं ।

सारीय सामि स नामि आदिजिण पूज पयासइं,
 कसतूरीय कुंकुम कपूरि चंदनि वनवासइं ॥ १३५
 पूज करीउ चक्ररयण राउ बइठउ भूं जाई,
 वाजीय संख असंख राउ आन्या सवि धाई ।
 मंडलवइ मउडुध मु(सु?)हड जीमइं सामंतह,
 सइं हत्थि दियइ तंबोल कणय कंकण झलकंतह ॥ १३६

*

वस्तु-दूत चलीउ, दूत चलीउ, बाहुबलि पासि;
 भणइ भूर नरवर निसुणि, भरह राउ पयसेव कीजइ ।
 भारिहिं भीम न कवणि रणि, एउ भिडंत भूय भारि भज्जइ ।
 जइ नवि मूरष एह तणीं, सिरवरि आण वहेसि ।
 सिउं परिकरिइं समर भरि, सहइ सयरि सहेसि ॥ १३७
 राउ बुलइ, राउ बुलइ, सुणि न सुणि दूत;
 ताय पाय पणमंतय, मुझ बंधव अति खरउ लज्जइ ।
 तु भरहेसर तसतणीय, कहि न कीम अम्हि सेव किज्जइ ।
 भारिइं भूयबलि जु न भिडउं, भुज भंजु भडिवाउ ।
 तउ लज्जइ तिहूयण धणीं, सिरि रिसहेसर ताउ ॥ १३८

*

ठवणि ११. चलीय दूत भरहेसरहं तेय वात जणावइ,
 कोपानलि परजलीय वीर साहण पलणावइ ।
 लागी य लागि निनादि वादि आरति असवार,
 बाहुबलि रणि रहिउ रोसि मांडिउ तिणि वार ॥ १३९
 ऊढ कंडोरण रणंत सर बेसर फूटइं,
 अंतरालि आवइं ई याण तीहं अंत अखूटइं ।
 राउत-राउति योध-योधि पायक-पायक्किहिं,
 रहवर-रहवरि वीर-वीरि नायक-नायक्किइं ॥ १४०
 वेढिक विढइं विरामि सामि नामिहिं नरनरीया,
 मारइं मुरडीय मूछ मेच्छ मनि मच्छर भरीया ।
 ससइं हसइं धसमसइं वीरघड वड नरि नाचइं,
 राषस री रा रव करंति रुहिरे सवि राचइं ॥ १४१

चांपीय चुरइं नरकरोडि भूयबलि भय भिरडइं,
 विण हथीयार कि वार एक दांतिहिं दल करडइं ।
 चालइं चालि चम्माल चाल करमाल ति ताकइं,
 पडइं चिंध झूझइं कबंध सिरि समहरि हाकइं ॥
 रुहिर रलि तहिं तरइं तुरंग गय गुडीय अमूंझइं,
 राउत रण रसि रहित बुद्धि समरंगणि सूझइं ।
 पहिलइ दिणि इम झूझ हवुं सेनह मुखमंडण,
 संध्या समइ ति वारणुं ए करइं भट बिहुं रण ॥

१४२

१४३

*

ठवणिं १२. हिवं सरस्वती धउल —

तउ तहिं बीजए दिणि सुविहाणि, ऊठीउ एक जि अनलवेगो,
 सडवड समहरे वरसए बाणि, छयल सुत छलीयए छावडु ए ।
 अरीयण अंगमइ अंगोअंगि, राउतो रामति रणि रमइं ए,
 लडसड लाडउ चडीय चउरंगि, आरेयणि सयंवर वरइं ए ॥

१४४

*

त्रूटक — वर वरइं सयंवर वीर, आरेणि साहस धीर ।

मंडलीय मिलिया जान, हय हीस मंगल गान ।
 हय हीस मंगल गानि गाजीय, गयण गिरि गुह गुमगुमइं,
 धमधमीय धरयल ससीय न सकइ, सेस कुलगिरि कमकमइं ।
 धसधसीय धायइं धारधा बलि, धीर वीर विहंडए,
 सामंत समहरि, समु न लहइं, मंडलीक न मंडए ॥

१४५

*

धउल — मंडए माथए महीयलि राउ, गाढिम गय घड टोलवए,
 पिडि पर परबत प्राय, भडधड नरवए नाचवइ ए ।

काल कंकोलए करि करमाल, झाझए झूझिहिं झलहलइए,
 भांजए भड घड जिम जम जाल, पंचायण गिरि गडयडए ॥

१४६

*

त्रूटक — गडयडइं गजदलि सीहु, आरेणि अकल अबीह ।

धसमसीय हयदल धाई, भडहडइं भय भडिवाइ ॥

भडहडइं भय भडवाइ भुयबलि, भरीय हुइ जिम भीभरी,
तहिं चंद्रचूडह पुत्र परबलि, अपिउ नरवइ नर नरतरी ।
वसमतीय नंदण वीर विसमूं, सेल सर म दिखाडए,
रहु रहु रे हणि हणि.....भणंतू, अपड पायक पाडए ॥ १४७

*

धउल - पाडीय सुखेय सेणावए दंत, पूंठिहिं निहणीय रणरणीय,
सूर कुमारह राउ पेखंत, भिरडए भूयदंड बेउ..... ।
नयणिहिं निरषीय कुपीयउ राउ, चक्करयण तउ संभरइए,
मेल्हइए तेह प्रति अति सकसाउ, अनलवेगो तहिं चिंतवइ ए ॥ १४८

*

त्रूटक - चिंतवईय सुहडह राउ, जो अई उषूटउं आउ ।
हिव मरण एह जि सीम, रंजईअ चक्रवृत्ति जीम ॥
रंजवईय चक्रवृत्ति जीम इम, भणि चकु मुट्टिहिं षडषली,
संचरिउ सूरउ सूरमंडलि, चकु पुहचइ तहिं वली ।
षडषडीउ नंदण चंद्रचूडह, चंद्रमंडल मोहए,
झलहलीय झालि झमालि तुट्टिहिं, चक्क तहिं तहिं रोहए ॥ १४९

*

धउल - रोहीउ राउत जाइ पातालि, विज्जाहर विज्जाबलिहिं,
चक्क पहुचए पूठि तीणि तालि, बोलए बलवीय सहसजखो ।
रे रे रहि रहि कुपीउ राउ, जित्थु जाइसि तित्थु मारिवु ए,
तिहूयणि कोइ न अछइ अपाय, जय जोषिम जीणइ जीवीइ ए ॥ १५०

*

त्रूटक - जीविवा छंडीय मोह, मनि मरणि मेल्हीय थोह,
समरीय तु तीणि ठामि, इकु आदि जिणवर सामि ।
[इकु आदि जिणवर सामि†] समरीय, वज्जपंजर अणसरइ,
नरनरीउ पाषलि फिरीउ तस सिरु, चक्क लेई संचरइ ।
पयकमल पुज्जइ भरह भूपति, बाहुबलि बल खलभलइ,
चक्रपाणि चमकीय चींति कलयलि, कलह कारणि किलगिलइ ॥ १५१

*

† मूल प्रतिमां अहिं लखनारना हाथे आ पादनो ए पूर्व अर्ध भाग लखतां छूटी गयो छे.

धउल - कलगिलइ चक्रधर सेन संग्रामि, बोलए कवण सु बाहुबले,
तउ पोयणपुर केरउ सामि, बरवहं दीसए दस गणु ए ।
कवण सो चक्र रे कवण सो जाख, कवण सु कहीइ ए भरह राउ ।
सेन संहारीय सोधउं साष, आज मल्हावउं रिसहवंसो ॥ १५२

ठवणि १३. हिवं चउपई -

चंद्रचूड विज्जाहर राउ, तिणि वातइं मनि विहीय विसाउ ।
हा कुलमंडण हा कुलवीर, हा समरंगणि साहसधीर ॥ १५३
कहीइ कहि नइं किसिउं घणुं, कुल न लजाविउं तइं आपणउं ।
तइं पुण भरह भलाविउ आप, भलु भणाविउ तिहूयणि बापु ॥ १५४
सु जि बोलइ बाहुबलि पासि, देव म दोहिलुंई हीइ विमांसि ।
कहि कुण ऊपरि कीजइ रोसु, एह जि दैवहं दीजइ दोसु ॥ १५५
सामीय विसमु करम विपाउ, कोइ न छूटइ रंक न राउ ।
कोइ न भांजइ लिहिया लीह, पामइ अधिक न ओछा दीह ॥ १५६
भंजउं भूयबलि भरह नरिंद, मइं सिउं रणि न रहइ सुरिंद ।
इम भणि बरवीय बावन वीर, सेलइ समहरि साहस धीर ॥ १५७
धसमस धीर धसइं धडहडइं, गाजइ गजदलि गिरि गडयडइं ।
जसु भुइ भडहड हडइ भडक्क, दल दडवडइ जि चंड चडक्क ॥ १५८
मारइ दारइ खल दल खणइ, हेड हणोहणि हयदल हणइ,
अनलवेग कुण कूखइं अछइ, इम पचारीय पाडइ पछइ ॥ १५९
नरु निरुवइ नरनरइ निनादि, वीर विणासइ वादि विवादि ।
तिन्नि मास एकलउ भिडइ, तउ पुण पूरउं चक्रह चडइ ॥ १६०
चऊद कोडि विद्याधर सामि, तउ झूरइ रतनारी नामि ।
दल दंदोलिउं दउठ वरीस, तउ चक्किइं तसु छेदीय सीस ॥ १६१
रतनचूड विद्याधर धसइ, गंजइ गयघड हीयडइ हसइ ।
पवनजय भड भरहु नरिंद, सु जि संहारीय हसइं सुरिंद ॥ १६२
बाहुलीक भरहेसरतणु, भड भांजणीय भिडीउ घणु ।
सुरसारी बाहुबलिजाउ, भडिउ तेण तहिं फेडीय ठाउ ॥ १६३
अमितकेत विद्याधर सार, जस पामीइ न पौरुष पार ।
चल्लीउ चक्रधर वाजइ अंगि, चूरिउ चक्किहिं चडिउ चउरंगि ॥ १६४

समरबंध अनइ वीरह बंध, मिलीउ समहरि बिहुं सिउं बंध ।
 सात मास रहीया रणि वेउ, गई गहगहीया अपछरा लेउ ॥ १६५
 सिरताली दुरीताली नामि, भिडइं महाभड वेउ संग्रामि ।
 आव्या बरवहं बाथोबाथि, परभवि पुहता सरसा साथि ॥ १६६
 महेन्द्रचूड रथचूड नरिंद, झूझइं हडहड हसइं सुरिंद ।
 हाकइं ताकइं तुलपइं तुलइं, आठि मासि जई जिमपुरि मिलइं ॥ १६७
 दंड लेई घसीउ युरदादि, भरतपूत नरनरइ निनादि ।
 गंजीउ बलि बाहूबलितणउ, वंस मल्हाविउ तीणि आपणु ॥ १६८
 सिंहरथ ऊठीउ हाकंत, अमितगति झंपिउ आवंत ।
 तिन्नि मास घड धूजिउं जास, भरह राउ मनि वसिउ वासु ॥ १६९
 अमिततेज प्रतपइ तहिं तेजि, सिउं सारंगिइं मिलिउ हेजि ।
 धाईं धीर हणइं वे बाणि, एक मासि नीवड्या नीयाणि ॥ १७०
 कुंडरीक भरहेसरजाउ, जस भड भडत न पाछउ पाउ ।
 द्रठडीय दलि बाहूबलि राय, तउ पयपंकइ प्रणमीय ताय ॥ १७१
 सूरिजसोम समर हाकंत, मिलिया तालि तोमर ताकंत ।
 पांच वरिस भर भेलीय घाइ, नीय नीय ठामि लिवारिआ राइ ॥ १७२
 इकि चूरइं इकि चंपइं पाय, एकि डारइं एकि मारइं घाइ ।
 झलझलंत झूझइ सेयंस, धनु धनु रिसहेसरनुं वंस ॥ १७३
 सकमारी भरहेसरजाउ, रण रसि रोपइ पहिलउ पाउ ।
 गिणइ न गांठइ गजदल हणइ, रणरसि धीर धणावइ धणइ ॥ १७४
 बीस कोडि विद्याधर मिली, ऊठिउ सुगति नाम किलिगिली ।
 सिवनंदनि सिउं मिलीउ तालि, बासठि दिवसि बिहुं जम जालि ॥ १७५
 कोषि चडिउ चडिउ चक्रपाणि, मारउं वयरी बाणविनाणि ।
 मंडी रहिउ बाहूबलि राउ, भंजउं भणइ भरह भडिवाउ ॥ १७६
 बिहुं दलि वाजी रणि काहली, खलदल खोणि खे खलभली ।
 धूजइं घसकीय धड थरहरइं, वीर वीर सिउं सयंवर वरइं ॥ १७७
 ऊडीय खेह न झूझइ सूर, नवि जाणीइ सवार असूर ।
 पडइं सुहड धड धायइं धसी, हणइं हणोहणि हाकइं हसी ॥ १७८

गढयड गयघड ढींचा ढलइं, सूना समा तुरंग मल तुलइं ।
 वाजइं धणुही तणा धोंकार, भाजइं भिडत नभेडीगार ॥ १७९
 वहइं रुहिर नइ सिरवर तरइं, री री या टरणि राषस करइं ।
 हयदल हाकइ भरह नरिंद, तु साहसु लहइ सगि सुरिंद ॥ १८०
 भरहजाउ सरभु संग्रामि, गांजइ गजदल आगलि सामि ।
 तेर दिवस भड पडीउ घाइ, धूणी सीस बाहूबलि राइ ॥ १८१
 तीह प्रति जंपइ सुरवर सार, देशी एवडु भडसंहार ।
 कांइ मरावउ तम्हि इम जीव, पडसिउ नरकि करंता रीव ॥ १८२
 गज ऊतारीय बंधव बेउ, मानिउं वयण सुरिंदह तेउ ।
 पइसइं मालाखाडइ वीर, गिरिवरं पाहिइं सबल सरीर ॥ १८३
 वचनझूझि भड भरहु न जिणइ, दृष्टिझूझि हारिउं कुण अ णइ ।
 दंडिझूझि झड झंपीय पडइ, बाहु पासि पडिउ तडफडइ ॥ १८४
 गूडासमु धरणि मझारि, गिउ बाहूबलि मुष्टिप्रहारि ।
 भरह सबल तइं तीणइं घाइ, कंठसमाणउ भूमिहिं जाइ ॥ १८५
 कुपीउ भरह छ खंडह धणी, चक्र पठावइ भाई भणी ।
 पाखलि फिरी सु वलीउं जाम, करि बाहूबलि धरिउं ताम ॥ १८६
 बोलइ बाहुबलि बलवंत, लोहखंडि तउं गरवीउ हंत ।
 चक्रसरीसउ चूनउ करउं, सयलहं गोत्रह कुल संहरउं ॥ १८७
 तु भरहेसर चिंतइ चींति, मइं पुण लोपीय भाईय भीति ।
 जाणउं चक्र न गोत्री हणइ, माम महारी हिव कुण गिणइ ॥ १८८
 तु बोलइ बाहूबलि राय(उ), भाईय मनि म म धरसि विसाउ ।
 तइं जीतउं मइं हारिउं भाइ, अम्ह शरण रिसहेसर पाय ॥ १८९

*

ठवणि १४. तउ तिहिं ए चिंतइ राउ, चडिउ संवेगिइं बाहुबले ।

दूहविउ ए मइं वडु भाय, अविमांसिइं अविवेकवंति ॥ १९०
 धिग धिग ए एय संसार, धिग धिग राणिम राजरिद्धि ।
 एवडु ए जीवसंहार, कीधउ कुण विरोधवसि ॥ १९१
 कीजइ ए कहि कुण काजि, जउ पुण बंधव आवरइं ए ।
 काज न ए ईणइं राजि, घरि पुरि नयारि न मंदिरिहि ॥ १९२

सिरिवरि ए लोच करेइ, कासगि रहीउ बाहुबले ।	
अंसूउ ए अंखि भरेउ, तस पय पणमए भरह भडो ॥	१९३
बांधव ए कांइ न बोल, ए अविमांसिउं मइं कीउं ए ।	
मेल्हिम ए भाई निटोल, ईणि भवि हुं हिव एकलु ए ॥	१९४
कीजई ए आजु पसाउ, छंडि न छंडि न छयल छलो ।	
हीयडइ ए म धरि विसाउ, भाई य अम्हे विरांसीया ए ॥	१९५
मानई ए नवि मुनिराउ, मौन न मेल्हइ मन्नवीय ।	
मुक्कई ए नहु नीय माण, वरस दिवस निरसण रहीय ॥	१९६
बंभीउ ए सुंदरि बेउ, आवीय बंधव बूझवइं ए ।	
ऊतरि ए माणगयंद, तु केवलिसिरि अणसरइ ए ॥	२९७
ऊपनूं ए केवल नाण, तु विहरइ रिसहेस सिउं ।	
आवीउ ए भरह नरिंद, सिउं परगहि अवज्ञापुरी ए ॥	२९८
हरिषीया ए हीइ सुरिंद, आपण पइं उच्छव करइं ए ।	
बाजई ए ताल कंसाल, पडह पखाउज गमगमइं ए ॥	२९९
आवई ए आयुधसाल, चक्क रयण तउ रंगभरे ।	
संख न ए जस केकाण, गयघड रहवर राणिमहं ॥	२००
दस दिसि ए वरतइं आण, भड भरहेसर गहगहइ ए ।	
रायह ए गच्छ सिणगार, वयरसेण सूरि पाटधरो ॥	२०१
गुणगणहं ए तणु भंडार, सालिभद्र सूरि जाणीइ ए ।	
कीधउं ए तीणि चरितु, भरहनरेसर राउ छंदि ए ॥	२०२
जो पढइ ए वसह वदीत, सो नरो नितु नव निहि लहइ ए ।	
संवत ए बार ^{१२} कएतालि ^{११} फागुण पंचमिइं एउ कीउ ए ॥	२०३

*

॥ इति भरतेश्वर - बाहुवली रास श्रीसालिभद्रसूरिकृतसमाप्तः ॥

॥ श्लोक संख्या ३४० ॥ छ ॥

विमलमतिगणिविलोकनाय ॥ कल्याणं भूयाच्चिरं नन्दतु यावच्चन्द्र-रषी ॥

* *

शालिभद्रसूरिकृत बुद्धि रास

पणमवि देवि अंबाई, पंचाङ्गण गामिणी ।

समरवि देवि सीधाई, जिण सासण सामिणि ॥ १

पणमिउ गणहरु गोयम स्वामि, दुरिउ पणासइ जेहनइ नामिइं ।

सुहगुरु वयणे संग्रह कीजई, भोलां लोक सीषामण दीजइ ॥ २

केई बोल जि लोकप्रसिद्धा, गुरुउवएसिइं केई लीद्धा ।

ते उपदेश सुणउ सवि रूडा, कुणहइ आल म देयो कूडा ॥ ३

जाणीउ धरमु म जीव विणासु, अणजाणिइ घरि म करिसि वासु ।

चोरीकारु चडइ अणलीधी, वस्तु सु किमइ म लेसि अदीधी ॥ ४

परि घरि गोठि किमइ म जाइसि, कूडउं आलु तुं मुहियां पामिसि ।

जे घरि हुइ एकली नारि, किमइं म जाइसि तेह घरबारि ॥ ५

घरपच्छोकडि राषे छीडी, वरजे नारि जि बाहिरि हीडी ।

परखी बहिनि भणीनइ माने, परखी वयण म धरजे काने ॥ ६

मइ एकलउ मारगि जाए, अणजाणिउ फल किमइं म षाए ।

जिमतां माणस द्रेठी म देजे, अकहिं परि घरि किंपि म लेजे ॥ ७

वडां ऊतर किमइं न दीजइं, सीष देयंतां रोस न कीजइं ।

ओछइ वासि म वसिजे कीमइं, धरमहीणु भव जासिइ ईमइ ॥ ८

छोरु वीटी ज हुइ नारि, तउ सीषामण देजे सारी ।

अति अंधारइ नइ आगासइं, डाहउ कोइ न जिमवा बइसइं ॥ ९

सीषि म पिसुनपणु अनु चाडी, वचनि म दूमिसि तू निय माडी ।

मरम पीयारु प्रगट न कीजइ, अधिक लेइ नवि ऊछुं दीजइ ॥ १०

विसहरु जातु पाय म चांपे, आविइ मरणि म हीयडइ कांपे ।

ग्रहणा पाषइं व्याजि म देजे, अणपूछिइ घरि नीर म पीजे ॥ ११

कहिसि म कुणहनीय घरि गूळो, मोटां सिउं म मांडिसि झूजो ।

अणविमास्यां म करिसि काज, तं न करेवं जिणि हुइं लाज ॥ १२

जणि वारितउ गामि म जाए, तं बोले जं पुण निरवाहे ।

षातु कांइ हीडि म मागे, पाछिम राति बहिलु जागे ॥ १३

हियहइ समरि न कुल आचारो, गणि न असार एह संसारो ।
पांचे आंगुलि जं धन दीजइं, परभवि तेहतणुं फलु लीजइ ॥ १४

*

ठवणि १. मरम म बोलिसि वीरु, कुणहइ केरउ कुतिगिहिं ।
जलनिहि जिम गंभीरु, पुहविइ पुरुष प्रसंसीइ ए ॥ १५
उछिनु धनु लेउ, त्यागि भोगि जे वीद्रवइ ए ।
पवहणि तडि पगु देउ, जाणे सो साइरि पडइ ए ॥ १६
एक कन्हइ लिइ व्याजि, बीजाहइं व्याजि दीयए ।
सो नर जीविय काजि, विस वहि वन संचरइ ए' ॥ १७
ऊढइ जलि म न पइसि, अधिक म बोलिसि सुयणस्युं ।
सुनइ घरि म न पइसि, चउहटइ म विढिसि नारिस्युं ॥ १८
बोल विच्यारिय बोलि, अविचारीय घांघल पडइ ए ।
मूरष मरइ नितोल, जे धण जौवण वाउला ए ॥ १९
बल ऊपहरऊ कोपु, बल ऊपहरी वेढि पुण ।
म करिसि थापणि लोप, कूडओ किमइ म विवहरसे ॥ २०
म करिस जूयारी मित्र, म करिसि कलि धन सांपडए ।
घणुं लडावि म पुत्र, कलह म करिजे सुयण सिंउं तु ॥ २१
धनु ऊपजतउं देषि, बाप तणी निंदा म करे ।
म गमु जन्मु अलेषि, धरम विहूणा धामीयहं ॥ २२
कंठ विहूणुं गानु, गुरु विहूणउ पाढ पुण ।
गरथ विहूणुं अभिमान, ए त्रिहूइं असुहामणा ए ॥ २३

*

ठवणि २. हासउं म करिसि कंठइं कूया, गरथि मूढ म खेलि जूया,
म भरिसि कूडी साषि किहइं ॥ २४
गांठि सारि विणज चलावे, तं आरंभी जं निरवाहे' ।
निय नारी संतोष करे ॥ २५
मोटइ सरिसुं वयर न कीजइं, वडां माणस वितउ न दीजइ ।
बइसि म गोठि फलहणीया' ॥ २६

१ बीजी प्रतिमां 'विसबेलि विष संहरइ ए' आवो पाठ छे ।

२ पाठान्तर - 'जु हियइ सुहाए' । ३ पा० 'चउवटए' ।

ગુરુયાં ઉપરિ રીસ ન કીજઇ,^૧ સીષ પૂછંતાં કુસીષ મ દેજે ।

વિણુ કરંતાં દોસ નવિ ॥ ૨૭

મ કરિસિ સંગતિ વેશાસરસી, ધણ કણ કૂડ કરી સાહરસી ।

મિત્રી નીચિઈ સિં મ કરે ॥ ૨૮

થોડામાહિ થોડેહં દેજે, વેલા લાધી કૃપણુ મ હોજે ।

ગરવ મ કરીજે ગરથતણું ॥ ૨૯

વ્યાધિ શત્રુ ઝઠતાં વારડ, પાય ઉપરિ કોઈ મ પચારુ ।

સતુ મ છંડિસિ દુહિ પડીડ ॥ ૩૦

અજાણ્યારહિ પઢૂ મ થાણ, સાજુણ પીડ્યાં વાહર ધાણ ।

મંત્ર મ પૂછિસિ સ્ત્રી કન્હણ ॥ ૩૧

અજાણિ કુલિ મ કરિ વીવાહો, પાછઈ હોસિઈં હીયડઈ દાહો ।

કન્યા ગરથિઈ મ વીકણસે ॥ ૩૨

†દેવ મ ભેટિસિ ઠાલઈ હાથિ, અણડલણીતાં મ જાઈસિ સાથિઈં ।

ગૂણ મ કહિજે મહિલીયહ ॥ ૩૩

†પરહુણઈં આવ્યઈ આદર કીજઈં, જૂનું ઢોર ન કાપડ લીજઈં ।

હૂતઈ હાથ ન જાંચીઈણ ॥ ૩૪

†ગાઢઈં ઘાઈં ઢોર મ મારડ, માતઈ કલહિ મ પડિસિ નિવારુ ।

પર ઘરિ મા જિમસિ જા સકૂયા ॥ ૩૫

ભગતિ મ ચૂકીસિ બાપહ માયી, જૂઠડ ચપલ મ છંડિસિ ભાઈ ।

ગુરવુ મ કરિ ગુરુ સુહાસિણી ય ॥ ૩૬

નીપનઈં ધાનિ મ જાઈસિ ભૂષિડ, ગાંઠિ ગરથિ મ જીવિસિ લૂષડં ।

મોટાં પાતક પરહરડ ણ ॥ ૩૭

ગિડ દેશાંતરિ સૂયસિ મ રાતિઈ, તિમ ન કરેવું જિમ ટલ પાંતિઈં ।

તૃષ્ણા તાણિડ મ ન વહસે ॥ ૩૮

ધણિ ફીટઈં વિવસાઈં લાગે, આંચલ ડડી મ સાજણ માગે ।

કુણહઈ કોઈ ન ઝધરીડ ॥ ૩૯

૧ પાઠાન્તર-‘ગરુઆસિડં અભિમાન ન કીજડ’ ।

† આ કહીઓ બીજી બીજી પ્રતોમાં આગળ પાછલ લલેલી મઠે છે, તેમ જ વધતી ઓછી પણ મઠે છે ।

- [†જીવતણું જીવિ રાષીજઈ, સવિહું નઈ ઉપગાર કરીજઈ ।
 સાર સંસારહ એતલુ ॥] ૪૦
- માણસિ કરિવા સવિ વ્યવહારુ, પાપી ઘરિ મ ન લેજે આહાર ।
 મ કરિસ પૂત્ર પઢીગણું એ ॥ ૪૧
- જઈ કરિવું તો આગઈ મ માર્ગિં, ગાંધીસિહું ન કરેવહું ભાગિ ।
 મરતાં અરથુ મ લેસિ પુણ ॥ ૪૨
- ઉસડ મ કરિસિ રોગ અજાણિહું, કુણહું ગુરથુ મ લેસિ પરાણિ ।
 સિરજ્યાં પાષઈ અરથ નવિ ॥ ૪૩
- ધરમિ પઢીગે દુત્થિત શ્રવણ, અનિ આવતું જાણે મરણ ।
 માણસ ધરમ કરાવીઈ એ ॥ ૪૪
- ઈસિ પરિ વડદહ પાપ ન લાગઈ, અનઈ જસવાડ મલેરડ જાગઈ ।
 રાષે લોભિહું અંતરીડ ॥ ૪૫

*

- ઠવણિ ૩. હિવ શ્રાવકના નંદનહ, બોલેસુ કેઈ બોલ ।
 અવઘડ મારગિ હીંડતાં એ, વિણસઈ ધરમ નીટોલ ॥ ૪૬
- તિણ પુરિ નિવસે જિણ હવએ, દેવાલડ પોસાલ ।
 મૂષ્યાં ત્રિસ્યાં ગોરૂયહં, છોરુ કરિ ન સંભાલ ॥ ૪૭
- તિણિહવાર જિણ પૂજ કરે, સામાયક^૧ બે વાર ।
 માય બાપ ગુરુ ભક્તિ કરે, જાણી ધરમ વિચાર ॥ ૪૮
- કરમબંધ હુઈ જિણ વયણિ, તે તહું બોલિ મ બોલિ ।
 અધિકે ડૂળે માપુલે,^૨ કુહડું કિમઈ મ તોલિ ॥ ૪૯
- અધિક મ લેસિ માપુલઈ, ઉચ્છં કિમઈ મ દેસિ ।
 એકહ જીવહ કારણિહિ, કેતાં પાપ કરેસિ ॥ ૫૦
- જિણવર પૂઠિહું મ ન વસસે, મ રાખે સિવની ટ્રેઠિ ।
 રાહલિ આગલિ^૩ મ ન વસસે, બહૂઅ પાડેસિહું વેઠિ ॥ ૫૧

† કેટલીક પ્રતોમાં આ કઢી નથી મળતી, તેથી ક્ષેપક લાગે છે ।

૧ બીજી પ્રતમાં 'પઢિકમણું' શબ્દ છે ।

૨ પ્રત્યંતરમાં 'કાટલેડું' શબ્દ છે । ૩ પ્રત્યંતરમાં 'હેઠલિ' શબ્દ છે ।

રાષે ઘરિ બિ ^૧ બારણાં એ, ઝઘત રાષે નારિ ।	
ઈંધણિ કાતણિ જલવહણિ, હોઈ સહંદાચારિ ॥	૫૨
ષટકસાલ પાંચઈ તળીય, જયણા ભલી કરાવિ ।	
આઠમિ ચડદસિ પૂનીમિહિ, ધોયણિ ગારિ વરાવિ ॥	૫૩
[† અળગલ જલ મ ન વાવરૂ એ, જોડ તેહનડ વ્યાપ ।	
આહેડી માંછીં તળૂં એ, એક ચલું તે પાપ ॥	૫૪
લોહ મીણ લષ ધાહડી ય, ગલી ય ચરમ વિચારિ ।	
એહ સવિનૂં વિવહરણ, નિશ્ચડ કરીય નિવારિ ॥	૫૫
સુઈમુહિ જેતું ચાંપીઈ એ, જીવ અનંતા જાણિ ।	
કંદ મૂલ સવિ પરહરૂ એ, ધરમ મ ન કરઈ હાણિ ॥	૫૬
રયણી ભોજન મ ન કરિસિ, બહૂય જીવ સિંહાર ।	
સો નર નિશ્ચઈ નરયફલ, હોસિઈ પાપ પ્રમાણિ ॥]	૫૭
જાંત્ર જોત્ર ઝણલ મુશલ, આપિ મ હલ હથીયાર ।	
સઈં હથિ આગિ ન આપીઈ એ, નાચ ગીત ઘરબારિ ॥	૫૮
પાટા પેઢી મ ન કરસે, કરસણ નઈ અધિકારિ ।	
ન્યાઈં રીતિઈં વિવહરૂ એ, શ્રાવક એહ આચાર ॥	૫૯
વાચ મ ઘાલિસિ કુપુરસહ, ફૂટઈ મુહિ મહસેસિ ।	
બહુરિ મ આસ પિરાઈંહ, બહુ ઝધારિ મ દેસિ ॥	૬૦
વડદ વિલાસણિ દૂડીય, સુઈઆણીસુ સંગુ ।	
રાષે બહિનર વેટડી ય, જિમ હુઈ શીલ ન મંગુ ॥	૬૧
ગુરુ ઉપદેસિઈ અતિ ઘણા એ, કહું તુ લહું ન પાર ।	
એહ બોલ હીયડઈ ધરીડ, સફલ કરે સંસાર ॥	૬૨
સાલિભદ્રગુરુ સંકુલીય, સિવિહું ગુરુ ઉપદેસિ ।	
પઢઈ ગુણઈ જે સંભલિં, તાહઈ વિગ્ન ટલેસિ ^૨ ॥	૬૩

॥ ઇતિ બુદ્ધિરાસ સમાસમિતિ ॥

*

૧ પા. 'બહુ' । ૨ પા. 'તીહ સવિ ટલઈ કિલેસ તુ' ।

† આ કોષ્ટક વચ્ચે આપેલી ૪ કઢીઓ સૌથી જૂની પ્રતિમાં નથી મળતી । બીજી બીજી પ્રતોમાં આ બધી આડી અવઢી અને વધતી ઓછી સંખ્યામાં મળે છે । એમાંના વર્ણન ઉપરથી જ જણાય છે કે એ પાછળનો થયેલો ઉમેરો છે. મૂળ કર્તાની કહેલી નથી ।

Printed by Ramchandra Yesu Shedge, at the Nirnaya Sagar Press,
26-28, Kolbhat Street, Bombay.

Published by DR. MANILAL PATEL, Director, Bharatiya Vidya Bhavan,
Andheri, Bombay.
